

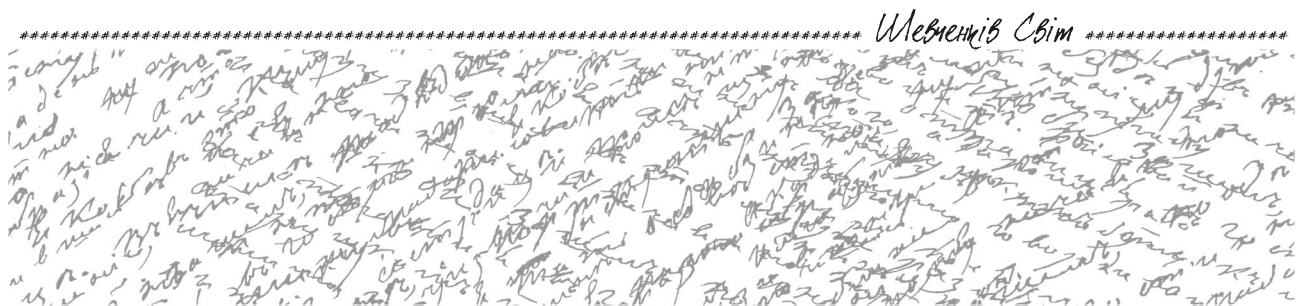
ЕСЕЙСТИКА, ПУБЛІЦИСТИКА

Галина ПАГУТЯК

АБСОЛЮТНИЙ ШЕВЧЕНКО

...Падав сніг, з якого потім збудують барикади на Стрийській.¹ Біля залізної бочки грілися троє кремезних чоловіків. Нахилившись вперед, вони слухали худого чоловіка з виснаженим обличчям. Той читав «І мертвим, і живим...». Він ще читав там Шевченка наступного дня, а потім, мабуть, пішов на інші барикади, яких з кожним днем ставало все більше. Де він тепер? У Полтаві, Луцьку, Києві... Думуючи про цього читця, одного з тих, хто знає напам'ять увесь Кобзар, я нарешті змогла знайти формулу, що відтепер стане для мене аксіомою: Шевченка не можна відділити від українського народу, а український народ не можна відділити від Шевченка. Перше означає, що автор «Кобзаря» – народний поет, і в інших народів є також свої народні поети. Друге – що народний поет написав книгу буття свого народу, де співіснують в одній площині минуле, сучасне й майбутнє. Збагнути це раціонально неможливо. Та й чи потрібно? Сприймання й усвідомлення Шевченка залежить від стану, в якому перебуває український народ у той чи інший момент свого буття. Політичному, економічному, духовному, моральному. Бо український народ – це не охлос, не чернь, не отара, електорат, а мислячі й почуваючі люди з різних прошарків населення: академіки, програмісти, бізнесмени, вчителі, селяни, робітники, які налаштовані або готові налаштуватись на сприй-

¹ Есей уміщений на сайті http://zaxid.net/news/showList.do?galina_pagutyak&tagId=48409, передруковується за згодою авторки.

мання чогось більшого ніж просто текст, бо воно дає змогу усвідомити себе частиною цілого, коли виникає потреба цілості. Освіта, статус, національність тут не важливі. Важливий стан душі, живе серце. Впізнати українця можна за тим, як він реагує на ім'я «Тарас Шевченко»: обличчя світлішає, погляд теплішає, а з уст готові зірватись кілька улюблених віршованих рядків. Двохсотрічний Шевченко

Під час заслання і після нього Тарас Шевченко переосмислює Святе письмо, яке намагається витлумачити, зробити доступним для своїх земляків, переспівуючи його. Тоді ж Пантелеймон Куліш перекладає Біблію українською мовою. Обидва, по суті, закладають основи морального протестантизму, витік якого почався ще з часів розігнаного Кирило-Мефодіївського братства, але не можна забувати, що перед тим були Запорозька Січ і Річ Посполита з ідеєю свободи особистості, яка сама вирішує, що їй робити. А також – Коліївщина. Основа – зрозуміла. Але яким чином це далі впливає на долю України та її народу, ретранслюючись через тексти Шевченка, і впродовж такого тривалого часу – залишається загадкою. У багатьох з нас у ці дні відчуття, що Шевченко ніколи не вмирав. Але насправді «Не вмирає душа наша, ні слава, ні воля». Вибачте за патетику, але Україна схожа зараз на того Фенікса, що постав із попелу на вулиці Грушевського. І допоміг у цьому двохсотрічний чоловік, чиї рядки здетонували у головах українців. Не всіх, але у дуже багатьох.

Спершу було «Борітеся – поборете, вам Бог помагає», коли ще нікого не вбили, тільки побили молодь, якій надав притулок Михайлівський собор, згідно зі старовинним християнським звичаєм.

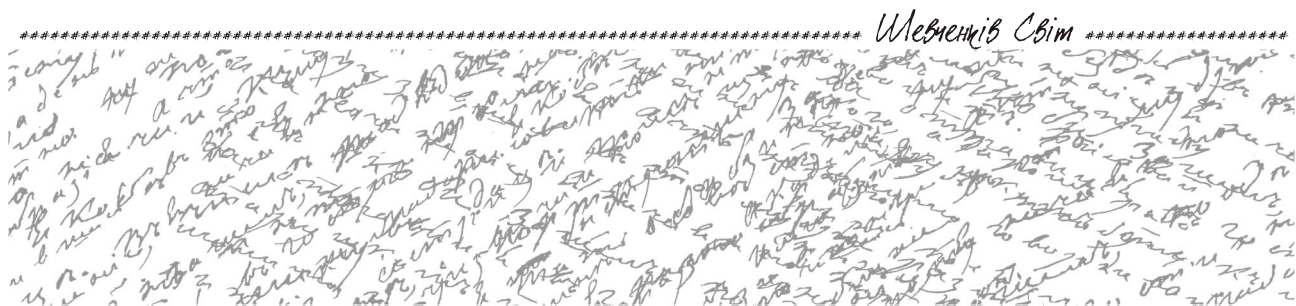
Коли вбили першого – Сергія Нігояна, вірменина з родини біженця, який залишив по собі запис на відео, де він читає Шевченка, здетонувало: «Та не однаково мені, як Україну злії люде присплять, лукаві, і в огні її, окраденою, збудять...»

Коли вночі 19-го на Майдані залишились найстійкіші, і, здавалось, усі вони загинуть, тихий голос шепотів про Берестечко: «Нас тут триста як скло, товариства лягло...». Але сталося диво – на підмогу прибула Львівська сотня, а за нею Тернопільська.

І нарешті Заповіт – як об'єднання всієї України прагненням до справедливості. Та водночас моторошне пророцтво; «Як понесе з України у синєє море кров ворожу...отойді я і лани, і гори – Все покину і долину до самого Бога...». Бо Шевченко зумів об'єднати всю Україну саме тим, чого потребував народ – справедливістю, повагою до кожного людського життя. І цей Заповіт досі не виконано, хоч ціною великої крові нарешті взято природне право на свободу. Але чи надовго? Тому Шевченко житиме далі з цитатами на кожен день, які звучать у голові щоразу, коли ми потребуємо захисту чи мусимо зробити моральний вибір. Світовий Шевченко.

Імідж, який створювали Шевченкові в Західній Європі влада, діаспора, менш-більш незалежні культурні діячі, завжди був невідповідний його статусу. Зрештою, як у самій Україні. Ніхто притомно й доступно не намагався пояснити, що це не лише класик, основоположник національної літератури, а й абсолютний моральний і духовний авторитет українського народу всіх часів. Не вінценосець, не політик, не полководець, а колишній раб, який убив у собі раба. Навіть не міфотворець. У ті похмурі часи кріпаччини й рабства існувало щось на зразок соціальних ліфтів для особливо обдарованих людей. Актори Михайло Щепкін, Айра Олдрідж – ось із ким Шевченко відчував спорідненість у своїй великій людській і творчій самотності. Ось кому він міг довіритись, бо ці великі актори відчували принизливість рабства, пізнавши його тягар на собі. Особистість Шевченка невіддільна від його творчості. Це теж важливо донести світові, як і те, що аналогів цієї постаті не існує в світовій культурі. Втім, щоб відкрити Шевченка світові, потрібно відкрити світові Україну – край, у якому завжди жеврів протест, край, для якого важливіші справедливість і шляхетність, ніж геополітичні амбіції, – саме те, що найбільше вражало європейців упродовж останнього десятиліття. Загадкова українська душа – намагаючись прорватись на книжкові ринки Європи, українські письменники пропонували і пропонують товар, який беруть, і це не їхня провина, – наразі не потрібна вмираючій цивілізації, в основі якої лежать гроші, що не пахнуть. Але це не означає, що ми не повинні пропагувати наші культурні вартості, засновані на гуманізмі, жертвовності, живому інтересі до власної та інших культур. Колись цей безпечний світ прокинеться і побачить, що він над самим краєм безодні дегуманізації і подвійних стандартів, і в ньому також здетонують давно забуті цінності свободи і справедливості.

Велику тривогу викликає вкрай занедбане шевченкознавство, якому так не вистачає кваліфікованих дослідників, однаково віддалених як від старої радянської школи, так і від модних постмодерних інтерпретацій. Використання суміжних наукових дисциплін, універсальних наукових методів – ось чого потребує сучасне літературознавство, яке в царині сучасної літератури стало маргінальним і корумпованим, а в галузі історії літератури просто зупинилося в розвитку.

Причини цього зрозумілі. Яка влада, така й культура, посеред якої самотніми вершинами бовваніють величні постаті ще живих Ліни Костенко, Валерія Шевчука, Івана Марчука, яких рано списувати і яких уже не вдасться списати, як би цього хтось не хотів з палких шанувальників уніфікованого під міжнародні комерційні стандарти мистецтва.

Цей ювілей міг би стати бенкетом на крові, якби не перемогли прості люди з Майдану. Господь не допустив, бо не кожен народ міг би витримати таку поразку. Світлина, на якій портрет Шевченка став частиною барикади, належить Світлані Скрябіній. Це фото заслуговує на те, щоб стати символом Двохсотрічного Шевченка. Бо, як писав колись знищений комуністичним режимом Григор Тютюнник: «Немає загадки таланту. Є вічна загадка Любові». І доки існують загрози Україні, зовнішні та внутрішні, ця любляча душа не матиме спокою.

